

Od tłumacza

Niniejsza publikacja zawiera dwa teksty autorstwa Jana Mukařovskiego: *Sztuka jako fakt semiologiczny* i *Semiologia sztuki*.

1. *Sztuka jako fakt semiologiczny*, franc. (oryg.) *L'art comme fait sémiologique*, czes. *Umění jako sémiologický fakt*

Tekst zaprezentowany był po raz pierwszy w języku francuskim na VIII Międzynarodowym Kongresie Filozoficznym w Pradze, który odbywał się w dniach 2–7 września 1934 roku. Opublikowany został w roku 1936, również w języku francuskim, w tomie pokongresowym *Actes du huitième congrès international de philosophie à Prague 2–7 septembre 1934* (Praga 1936, str. 1065–1072). Przełożony został na język czeski przez Jana Patočkę w celu wydania w tomie *Studiów z estetyki* (*Studie z estetiky*) Jana Mukařovskiego w 1966 roku.

Podstawą przekładu na język polski jest właśnie to tłumaczenie Jana Patočki, przedrukowane z drobnymi zmianami językowymi w zbiorze: Jan Mukařovský, *Studie I*, Brno 2007 (red. M. Červenka, M. Jankovič).

2. *Semiologia sztuki*, czes. (oryg.) *Sémiologie umění*

Tekst stanowi zapis wykładu Jana Mukařovskiego, wygłoszonego na Uniwersytecie Karola w Pradze w semestrze zimowym roku akademickiego 1936/1937 (wykład ten w aktach Wydziału Filozoficznego UK funkcjonował pod nazwą *Dzieło sztuki jako znak*, czes. *Umělecké dílo jako znak*¹). Niniejszy przekład sporządzony jest na podstawie pierwszego oficjalnego wydania tego tekstu, zawartego w książce J. Mukařovský, *Umělecké dílo jako znak. Z univerzitních přednášek 1936–1939*, red. M. Havránková, M. Jankovič (Praga 2008).

Podjmując się lektury tego tekstu należy mieć na uwadze, że nie jest on spójnym i jednorodnym studium naukowym. Ma charakter wyraźnie szkicowy, co przejawia się zarówno w kompozycji, jak i w warstwie językowej. Niektóre tezy lub egzemplifikacje przedstawione są w sposób fragmentaryczny i niepełny (w wielu przypadkach służyły zapewne jako punkt wyjścia ustne-

---

¹ M. Jankovič, *Doslov. Průhledy k znakovému pojetí umění*, w: J. Mukařovský, *Umělecké dílo jako znak. Z univerzitních přednášek 1936–1939*, red. M. Havránková, M. Jankovič, Praga 2008, s. 77.

go wyvodu). Niniejszy przekład wiernie oddaje kształt tekstu, który odtworzony został w druku przez edytorów pierwszego wydania (Marię Havránkovą i Milana Jankoviča), wraz z jego warstwą stylistyczną i interpunkcyjną. Wszystkie dane bibliograficzne przywoływanych prac oraz przypisy merytoryczne zachowane zostały w formie zastosowanej przez redaktorów wydania książkowego, Marię Havránkovą i Milana Jankoviča. Struktura tekstu oraz wszystkie wyróżnienia również pochodzą z tego wydania.

Tekst wzbogacony jest dodatkowo o przypisy wyjaśniające lub edytorskie, pochodzące od tłumacza tekstu.

Wszystkie rysunki i schematy graficzne pochodzą z oryginalnego wydania książkowego. Ich autorem jest prof. Pavel Janoušek (Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR). W niniejszym przekładzie wykorzystane zostały za jego zgodą.

Jeżeli istnieją polskie przekłady przywoływanych przez Mukařovskiego tekstów, informacje o tym dodane zostały w przypisach. Wersja czeska obcojęzycznych źródeł bibliograficznych jest wówczas pominięta.

* * *

Objaśnienia terminologiczne:

a. **sdělovací funkce** – funkcja przedstawiająca

Termin *sdělovací funkce* w *Czesko-polskim słowniku terminów literackich* uzyskał następujące tłumaczenie:

„funkcja poznawcza (referencjalna; dosł. ‘powiadająca’, por. *sdělení n* powiadomienie, komunikat)”². W przypadku prezentowanych tekstów tłumaczenie to nie wyraża jednak znaczenia, które niesie oryginalny termin.

W polskim tłumaczeniu tekstu J. Mukařovskiego *Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty – Estetyczna funkcja, norma i wartość jako fakty społeczne*³ – w miejscach występowania czeskiego terminu *sdělovací funkce* zastosowany jest polski termin „funkcja komunikatywna”. Wybór terminu „funkcja przedstawiająca” – bliskoznacznego, lecz nie tożsamego – podyktowany był faktem, że istnieje również czeski termin *funkce komunikativní*, który ma odmienny zakres znaczeniowy niż *funkce sdělovací*.

b. **věcný vztah** – odniesienie przedmiotowe

W polskim tłumaczeniu tekstu *Estetyczna funkcja, norma i wartość jako fakty społeczne* (j/w) w miejscach występowania tego terminu zastosowane jest to samo tłumaczenie.

Ten sam czeski termin pojawia się również w innym tekście J. Mukařovskiego: *Záměrnost a nezáměrnost*

---

² J. Baluch, P. Gierowski, *Czesko-polski słownik terminów literackich*, Kraków 2016, s. 342.

³ J. Mukařovský, *Estetyczna funkcja, norma i wartość jako fakty społeczne* (przeł. J. Baluch), w: idem, *Wśród znaków i struktur*, red. J. Sławiński, Warszawa 1970.

v umění. W polskim tłumaczeniu – *Zamierzone i niezamierzone w sztuce*⁴ – w miejscach jego występowania zastosowano termin „odniesienie do rzeczywistości”, lepiej wpisujący się w kontekst wywodu, w którym określone tym terminem pojęcie nie stanowi pojęcia centralnego.

c. **syžet** – sjužet

W niniejszym przekładzie zastosowano bezpośrednio tłumaczenie tego rusycyzmu: „sjužet”, ale warto mieć na uwadze, że w języku czeskim metodologiczna (formalistyczna) proweniencja tego terminu nie jest tak wyraźna jak w języku polskim. Ponadto, w czeskim literaturoznawstwie pojęcie sjužetu dzieła (na wzór pary „materiał–chwyt”) jest komplementarne wobec pojęcia fabuły: fabuła – materiał utworu, sjužet – artystyczne opracowanie tego materiału⁵.

syžetový – sjužetowy

Forma przymiotnikowa w języku czeskim ma znaczenie synonimiczne do terminu „tematyczny”. W oryginalnych wersjach zaprezentowanych tu tekstów

---

⁴ J. Mukařovský, *Zamierzone i niezamierzone w sztuce* (przeł. A. Daszuta), Warszawa 2014.

⁵ Por. J. Baluch, P. Gierowski, *Czesko-polski słownik...*, op. cit., s. 369–370. Autorzy słownika zwracają uwagę na niejednoznaczne rozumienie tego terminu w polskim literaturoznawstwie oraz na częste jego tłumaczenie jako: „temat”, „temat artystyczny”, „schemat fabularny”. Słownik podaje ponadto, że w polskiej terminologii odpowiednikiem pojęcia *syžet* bywa „fabuła”, a pojęciem komplementarnym jest wówczas „schemat fabularny”.

Mukařovský stosuje oba terminy (*syžetový, tematický*) – w przekładzie zastosowano podobne rozróżnienie („sjużetowy”, „tematyczny”).

* * *

Serdecznie dziękuję prof. dr hab. Joannie Goszczyńskiej (Uniwersytet Warszawski) za uważną lekturę oraz cenne uwagi translatorskie, a prof. dr hab. Jackowi Baluchowi (Uniwersytet Jagielloński) za nieocenioną pomoc merytoryczną w opracowaniu aparatu krytycznego i szczególne zaangażowanie w pracę nad ostatecznym kształtem książki.

A. D.